

Міністерство охорони здоров'я України
Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

ПЕДІАТРІЯ

За редакцією професора О. В. ТЯЖКОЇ

Видання четверте, виправлене та доповнене

*Рекомендовано Міністерством охорони здоров'я
України як підручник для студентів вищих медичних
навчальних закладів IV рівня акредитації*

*Рекомендовано Міністерством охорони здоров'я України
як підручник для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації*

Авторський колектив:

О. В. Тяжка, Н. Г. Горовенко, С. О. Крамарєв, В. І. Петренко, Т. В. Починок,
О. Г. Суліма, Є. Є. Шунько, В. І. Боброва, Д. О. Добрянський, В. О. Дорошенко,
Н. М. Пясецька, О. С. Яблонь, Ю. Б. Ященко, Ю. С. П'ятницький, А. М. Антошкіна,
М. М. Васюкова, О. П. Вінницька, Н. І. Горобець, О. М. Джуринська, Л. М. Казакова,
Т. В. Кончаковська, О. О. Костюк, Ю. Ю. Краснова, О. Т. Лакша, Т. І. Лутай,
Т. В. Мелліна, С. В. Подольська.

Рецензенти:

Волосовець О. П. – член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії № 2 з курсом медичної генетики та неонатології НМУ імені О. О. Богомольця, заступник директора Департаменту кадрової політики, освіти та науки МОЗ України;

Майданник В. Г. – академік НАМН України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії № 4 НМУ імені О. О. Богомольця;

Бережний В. В. – член-кореспондент НАМН України, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри педіатрії № 2 Національної медичної академії післядипломної освіти імені П. Л. Шупика, заслужений лікар України.

Автори та видавництво доклали всіх зусиль, аби забезпечити точність наведених у даній книзі показань, побічних реакцій, рекомендованих схем застосування лікарських засобів. Однак ці відомості можуть змінюватися. Уважно вивчайте супровідні інструкції виробника щодо застосування лікарських засобів. Пацієнт та дорослі родичі чи опікуни повинні бути проінформовані про імовірні побічні ефекти будь-якого препарату

Педіатрія : підручник для студ. вищих мед. навч.закладів
П24 IV рівня акред. / за ред. проф. О. В. Тяжкої. – Вид. 4-те, допрац.
і допов. – Вінниця : Нова Книга, 2016. – 1152 с.: іл.
ISBN 978-966-382-588-5

У підручнику представлено матеріали з пропедевтики педіатрії (розділ I), найбільш поширених дитячих соматичних хвороб (розділ II), дитячих інфекційних хвороб (розділ III) та дитячого туберкульозу (розділ IV). Тематика підручника викладена у межах навчальної програми для студентів медичного факультету, які вивчають педіатрію на III–VI курсах. До кожної представленої теми подані питання, які мають бути засвоєні студентом при вивченні даного матеріалу, і тестові завдання з їх вирішенням для контролю засвоєння теми.

Підручник рекомендується для студентів вищих медичних закладів III–IV рівнів акредитації, а також для інтернів і лікарів.

УДК 616-053.2(075)

ББК 57.3я73

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

Тяжка Олександра Василівна	доктор мед. наук, професор, завідувача кафедрою педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця
Горовенко Наталія Григорівна	член-кореспондент НАМН України, доктор мед. наук, професор, завідувача кафедрою медичної генетики НМАПО ім. П. Л. Шупика, головний спеціаліст МОЗ України
Крамарєв Сергій Олександрович	доктор мед. наук, професор, завідувачий кафедрою дитячих інфекційних хвороб НМУ імені О. О. Богомольця, головний спеціаліст МОЗ України.
Петренко Василь Іванович	доктор мед. наук, професор, завідувачий кафедрою фтизіатрії з курсом пульмонології НМУ імені О. О. Богомольця.
Починок Тетяна Вікторівна	доктор мед. наук, професор кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця
Суліма Олена Григорівна	доктор мед. наук, професор кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика, президент Асоціації неонатологів України.
Шунько Єлизавета Євгенівна	доктор мед. наук, професор, завідувача кафедрою неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика, головний спеціаліст МОЗ України.
Боброва Віра Іванівна	доктор мед. наук, професор кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Добрянський Дмитро Олександрович	доктор мед. наук, професор кафедри педіатрії Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького
Дорошенко Віталій Олександрович	доктор мед. наук, професор кафедри дитячих інфекційних хвороб НМУ імені О. О. Богомольця.
Пясецька Наталія Михайлівна	доктор мед. наук, професор кафедри неонатології НМАПО ім. П. І. Шупика.
Яблонь Ольга Степанівна	доктор мед. наук, професор, завідувача кафедрою педіатрії № 1 Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова
Ященко Юрій Борисович	доктор мед. наук, професор кафедри неонатології НМАПО ім. П. І. Шупика.
П'ятницький Юрій Сергійович	доктор мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця
Антошкіна Алла Миколаївна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Васюкова Марина Марківна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Вінницька Олена Павлівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Горобець Наталія Іванівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Джуринська Олена Миколаївна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Казакова Лариса Миколаївна	кандидат мед. наук, асистент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Кончаковська Тетяна Валеріївна	кандидат мед. наук, доцент кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика.
Костюк Олена Олександрівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика.
Краснова Юлія Юріївна	кандидат мед. наук, доцент кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика.
Лакша Ольга Тимофіївна	кандидат мед. наук, доцент кафедри неонатології НМАПО ім. П. Л. Шупика.
Лутай Тетяна Іларіонівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця
Мелліна Тетяна Володимирівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри педіатрії № 1 НМУ імені О. О. Богомольця.
Подольська Світлана Володимирівна	кандидат мед. наук, доцент кафедри медичної генетики НМАПО ім. П. І. Шупика.

ЗМІСТ

Перелік умовних скорочень та позначень	10
Передмова	13
Історія педіатрії (О. В. Тяжка)	14

Розділ 1

Пропедевтика. Особливості росту і розвитку дітей

Глава 1. Основні принципи організації лікувально-профілактичної допомоги дітям (Н. І. Горобець)	30
Глава 2. Періоди дитячого віку (Н. І. Горобець)	42
Глава 3. Загальні принципи обстеження і догляду за дитиною (Н. І. Горобець)	51
Глава 4. Анатомо-фізіологічні особливості органів і систем дитини у віковому аспекті	59
Нервово-психічний розвиток дитини (Т. В. Мелліна)	59
Фізичний розвиток дітей (А. М. Антошкіна)	71
Шкіра та підшкірно-жирова клітковина (Ю. С. П'ятницький)	78
Кісткова і м'язова системи (Т. І. Лутай)	87
Дихальна система (Т. В. Починок)	94
Серцево-судинна система (Т. В. Починок)	115
Кровотворна система (О. П. Вінницька)	138
Система травлення (А. М. Антошкіна)	143
Сечова система (Т. І. Лутай)	152
Ендокринна система (А. М. Антошкіна)	159
Обмін речовин у дітей (Т. І. Лутай)	165
Імунна система (Ю. С. П'ятницький)	174
Глава 5. Внутрішньоутробний період та період новонародженості (Є. Є. Шунько, О. О. Костюк)	188
Недоношені (передчасно народжені) діти (Є. Є. Шунько, Н. М. Пясецька, О. С. Яблонь, О. Т. Лакша)	195
Реанімаційна допомога новонародженій дитині (Д. О. Добрянський, Є. Є. Шунько)	215
Глава 6. Харчування здорової дитини (О. В. Тяжка)	230
Вигодовування дітей першого року життя	232
Харчування дітей після року	255
Глава 7. Аномалії конституції (діатези) (О. В. Тяжка)	262
Алергічний діатез	263
Лімфатичний діатез	264
Нервово-артритичний (дисметаболічний, сечокислий) діатез	267

Розділ 2

Захворювання дітей

Глава 8. Захворювання новонароджених	274
Асфіксія при народженні (Т. В. Кончаковська, О. Г. Суліма)	274
Пологова травма (Т. В. Кончаковська)	282
Респіраторний дистрес-синдром новонароджених (Є. Є. Шунько, О. Г. Суліма, Т. В. Кончаковська)	289
Геморагічна хвороба новонароджених (Є. Є. Шунько, Н. М. Пясецька, Ю. Б. Яценко)	297
Неонатальні жовтяниці (Є. Є. Шунько, О. Т. Лакша)	301
Внутрішньоутробні інфекції, специфічні для перинатального періоду (О. О. Костюк)	313
Гнійно-септичні інфекції у новонароджених (Є. Є. Шунько, О. О. Костюк, Ю. Ю. Краснова)	332
Затримка внутрішньоутробного розвитку (Н. І. Горобець)	351
Глава 9. Дефіцитні захворювання, гіпо- та гіпервітамінози (О. В. Тяжка)	359
Рахіт	359
Спазмофілія	369
Гіпервітаміноз D	372
Хронічні розлади харчування	375
Гіповітамінози	384
Гіпервітамінози	388
Глава 10. Захворювання системи крові (О. П. Вінницька, О. М. Джуринська)	391
Анемії	391
Лейкози	421
Лімфоми	424
Хвороби кровоточивості	428
Глава 11. Системні васкуліти (О. М. Джуринська)	447
Геморагічний васкуліт	450
Вузликовий поліартеріїт	453
Глава 12. Захворювання органів дихання (Л. М. Казакова)	457
Гострі бронхіти	457
Пневмонії	468
Хронічні неспецифічні бронхолегеневі захворювання	491
Глава 13. Захворювання серцево-судинної системи	510
Гостра ревматична лихоманка (Т. В. Починок)	510
Інфекційний ендокардит (Т. В. Починок)	523
Перикардит (Т. В. Починок)	531
Неревматичний кардит (Т. В. Починок)	535
Пролапс мітрального клапана (Т. В. Починок)	546
Набуті вади серця (Т. В. Починок)	550
Вроджені вади серця (Т. В. Починок, Л. М. Казакова)	555

Серцева недостатність (Т. І. Лутай)	576
Аритмії	584
Вегетативні дисфункції	604
Глава 14. Системні ураження сполучної тканини (Ю. С. П'ятницький, Т. В. Починок)	614
Ювенільний артрит	614
Системний червоний вовчак (СЧВ)	629
Системна склеродермія	642
Ювенільний дерматоміозит	648
Глава 15. Захворювання органів травлення	655
Функціональні гастроінтестинальні розлади травного тракту у дітей (В. І. Боброва) ...	655
Вроджені ензимопатії (синдром мальабсорбції) (М. М. Васюкова)	675
Гострий гастрит (М. М. Васюкова)	680
Хронічний гастрит, гастродуоденіт (М. М. Васюкова)	683
Виразкова хвороба шлунка і дванадцятипалої кишки (М. М. Васюкова)	688
Гострий панкреатит (В. І. Боброва)	693
Хронічний панкреатит (В. І. Боброва)	697
Функціональні розлади біліарного тракту (В. І. Боброва)	700
Гострий холецистит (В. І. Боброва)	708
Хронічний холецистит (В. І. Боброва)	710
Жовчнокам'яна хвороба у дітей (В. І. Боброва)	712
Аномалії розвитку жовчного міхура і жовчовивідних шляхів (В. І. Боброва)	717
Виразковий коліт (В. І. Боброва)	723
Кишкові паразитози (В. І. Боброва)	730
Глава 16. Захворювання нирок і сечовивідних шляхів (Т. І. Лутай)	746
Гломерулонефрит	746
Тубулоінтерстиціальний нефрит	757
Пієлонефрит	760
Вади розвитку нирок і сечових шляхів	768
Дисметаболичні нефропатії	770
Гостра ниркова недостатність	774
Хронічна ниркова недостатність	781
Глава 17. Захворювання ендокринної системи (А. М. Антошкіна)	788
Цукровий діабет	788
Захворювання гіпоталамо-гіпофізарної системи	800
Захворювання щитоподібної залози	805
Захворювання прищитоподібних залоз	812
Захворювання наднирників	814
Ожиріння	817
Порушення статевого розвитку	822
Глава 18. Спадкові захворювання (Н. Г. Горовенко, С. В. Подольська)	832
Загальні положення медичної генетики	832
Хромосомна патологія	836

Моногенна патологія.....	842
Спадкові захворювання обміну речовин.....	846
Глава 19. Імунодефіцитні стани (Ю. С. П'ятницький)	851
Глава 20. Алергічні захворювання (Ю. С. П'ятницький)	862
Бронхіальна астма	876

Розділ 3

Дитячі інфекційні хвороби

(С. О. Крамарєв, В. О. Дорошенко)

Глава 21. Вірусні інфекції.....	894
Гострі респіраторні вірусні інфекції.....	894
Грип.....	896
Парагрип.....	900
Аденовірусна інфекція.....	901
Респіраторно-синцитіальна інфекція.....	905
Риновірусна інфекція	906
Реовірусна інфекція.....	908
Лікування дітей, хворих на гострі респіраторні вірусні інфекції	909
Ентеровірусні інфекції.....	910
Поліомієліт.....	910
Ентеровірусна інфекція.....	916
Зостер-вірусна інфекція.....	921
Вітряна віспа.....	921
Оперізуєчий герпес	927
Інфекційний моноклеоз	929
Кір.....	933
Краснуха.....	937
Паротитна інфекція.....	941
Гострі вірусні гепатити	945
Вірусний гепатит А	945
Вірусний гепатит Е.....	950
Вірусний гепатит В.....	951
Вірусний гепатит С.....	958
Вірусний гепатит D	961
Лікування дітей, хворих на гострі вірусні гепатити.....	962
Глава 22. Бактерійні інфекції	965
Дифтерія.....	965
Скарлатина	971
Кашлюк	975
Менінгококова інфекція.....	981
Гострі кишкові інфекції	987
Сальмонельоз.....	991
Шигельоз.....	996

Ешерихіози.....	1000
Ротавірусна інфекція.....	1003
Лікування дітей, хворих на гострі кишкові інфекції.....	1006
Ієрсиніозна інфекція.....	1014
Псевдотуберкульоз.....	1014
Ієрсиніоз (Кишковий ієрсиніоз).....	1018
Глава 23. ВІЛ-інфекція.....	1022

Розділ 4

Туберкульоз (В. І. Петренко)

Глава 24. Епідеміологія, етіологія, патогенез.....	1034
Глава 25. Клінічні форми туберкульозу.....	1048
Класифікація туберкульозу.....	1048
Клінічні форми туберкульозу.....	1048
Первинний туберкульоз.....	1048
Туберкульоз невстановленої локалізації.....	1048
Первинний туберкульозний комплекс.....	1050
Туберкульоз внутрішньогрудних лімфатичних вузлів.....	1055
Туберкульоз і материнство.....	1064
Вроджений туберкульоз.....	1067
Особливості перебігу туберкульозу у дітей раннього віку.....	1069
Особливості первинного туберкульозу у підлітків.....	1070
Вторинний туберкульоз.....	1071
Дисемінований туберкульоз легень.....	1072
Туберкульозний плеврит.....	1075
Туберкульоз нервової системи і мозкових оболонок.....	1078
Міліарний туберкульоз.....	1081
Характеристика туберкульозного процесу.....	1083
Ускладнення туберкульозу.....	1084
Клінічна та диспансерна категорія обліку хворого.....	1085
Глава 26. Лікування хворих на туберкульоз.....	1087
Глава 27. Профілактика туберкульозу.....	1095
Література.....	1102
Додатки.....	1106
Додаток 1. Оцінка фізичного розвитку.....	1107
Оцінка фізичного розвитку дітей (від народження до 5 років) на підставі “Норм зросту”.....	1107
Оцінка фізичного розвитку дітей методом центильних стандартів.....	1126
Середньомісячна прибавка маси тіла у недоношених новонароджених.....	1130

Додаток 2. Оцінка нервово-психічного розвитку	1131
Показники нервово-психічного розвитку (НПР) дітей першого року життя	1131
Показники НПР дітей другого року життя	1135
Показники НПР дітей третього року життя.....	1136
Додаток 3. Профілактичні щеплення	1137
Календар обов'язкових профілактичних щеплень.....	1137
Перелік медичних протипоказань до проведення профілактичних щеплень	1138
Післявакцинальні реакції та ускладнення	1138
Додаток 4. Оцінка новонародженого	1139
Методика оцінки гестаційного віку за шкалою Баллард.....	1139
Оцінка фізичного розвитку новонароджених дітей обох статей відповідно до терміну гестації.....	1141
Додаток 5. Деякі лабораторні показники здорової дитини	1142
Нормальні показники периферичної крові у здорових дітей різного віку	1142
Коагулограма	1143
Концентрація в сироватці крові Ig G, Ig A, Ig M, Ig E	1143
Абсолютний вміст та відсоткове співвідношення деяких імунних клітин здорових дітей у різному віці.....	1143
Деякі біохімічні показники сироватки крові здорової дитини	1144
Додаток 6. Актуальні питання в ревматології	1145
Рекомендовані протоколи лікування хворих на ЮІА усіх терапевтичних груп	1145
Диференціальна діагностика ЮІА у дітей.....	1149